

Programm „Teadlikult turvalisem“

Programmi „Teadlikult turvalisem“ eesmärk on vähendada alkoholi ja teiste uimastite tarvitamisega seotud kahjusid ööelu- ja meelelahutuskeskkondades ning tugevdada kohaliku tasandi koostööd, vastutustundlikku teenindust ja järelevalvet. Eesti programm tugineb Rootsist välja töötatud STAD-mudelile (*Stockholm prevents alcohol and drug problems*), mille keskmes on kogukonda kaasav ja tõenduspõhine lähenemine. Rootsis on tänu programmi rakendamisele vähenenud alaealistele alkoholi müük märkimisväärselt, joobes klientidele alkoholi müümine on vähenenud üle 50%, on vähenenud vägivalldajuhtumite arv ööelus ning on paranenud koostöö ettevõtjate ja ametkondade vahel.

Eesti kontekstis tähendab see eeskätt alkoholimüügi tõkestamist alaealistele ja joobeseisundi tunnustega isikutele, meelelahutusasutuste töötajate teadmiste ja oskuste parandamist ning kohalike omavalitsuste, politsei ja teiste osapoolte rollide selgemat sidumist ühise eesmärgiga suurendada ööelus osalevate inimeste turvalisust.

Programmi rakendamine algas 2023. aastal ettevalmistavate tegevustega ning 2024. aastal käivitus sekkumine Tallinnas ja Saaremaal. 2025. aastal lisandusid Narva ja Viljandi ning 2026. aastaks on kavandatud laienemine uutesse piirkondadesse (Rakvere, Paide, Võru ning Valga). Selle aja jooksul on välja töötatud Eestile kohandatud sekkumismudel, viidud läbi alkoholi testostlemisi, loodud vastutustundliku alkoholi müügi ja teeninduse koolitus ning kujundatud programmi elluviimiseks vajalik koostööraamistik kohalike omavalitsuste ja riigiasutustega.

Alkoholi testostlemise tulemused:

2025. aastal viidi programmi raames läbi testostlemised Kuressaares, Tallinnas, Narvas, Viljandis ning festivalil I Land Sound. Kokku tehti 80 testostu, et hinnata vanuse kontrolli ja alkoholi müügist keeldumist joobetunnustega kliendile.

- **Kuressaares** tehti kokku **14 testostu**: alkoholi müümisel jäeti dokument küsimata **1 korral 7st**; joobetunnustega testostlejale müüdi alkoholi **4 korral 6st**.
- **Tallinnas** tehti kokku **18 testostu**: alkoholi müümisel jäeti dokument küsimata **7 korral 9st**; joobetunnustega testostlejale müüdi alkoholi **9 korral 9st**.
- **Narvas** tehti kokku **12 testostu**: alkoholi müümisel jäeti dokument küsimata **4 korral 6st**; joobetunnustega testostlejale müüdi alkoholi **6 korral 6st**.
- **Viljandis** tehti kokku **16 testostu**: alkoholi müümisel jäeti dokument küsimata **7 korral 8st**; joobetunnustega testostlejale müüdi alkoholi **7 korral 8st**.

- **Festivalil I Land Sound** tehti kokku **20 testostu**: alkoholi müümisel jäeti dokument küsimata **10 korral 10st**; joobetunnustega testostlejale müüdi alkoholi **8 korral 10st**.

Senised õppetunnid:

- Testostlemised eri piirkondades on näidanud, et alkoholi müügi piirangute järgimine ei ole ühtlane, dokumenti ei küsita alaealistelt ning joobetunnustega isikutele alkoholi müümine on pigem tavapärane.
- On selgunud, et programmi edenemine sõltub suurel määral ettevõtjate valmisolekust osaleda koolitustel ja võtta kasutusele ühiseid tööpõhimõtteid.
- Tegevuse elluviimise kogemus näitab, et koolituste olemasolust üksi ei piisa: vajalik on selge väärtuspakkumine ettevõtjatele, praktiline tugi kohalikul tasandil ning toimiv koostöö järelevalve, kohaliku omavalitsuse ja ööelu ettevõtete vahel.
- Testostlemiste tulemused kinnitavad programmi vajalikkust ning osutavad vajadusele jätkata nii koolituste, ettevõtjate kaasamise kui ka järelevalvealase koostöö tugevdamist.

Olulise õppetunnina on esile kerkinud vajadus õigusselgusele järelevalve rollide, vastutuse ja võimalike sekkumisviiside osas. Samuti on ilmnenud vajadus kohandada mõju hindamise loogikat tegelikule rakendustempole, kuna ettevõtjate tagasihoidlik osalus võib piirata võimalust hinnata programmi mõju algselt kavandatud viisil.

2026. aastal on plaanis ajakohastada juhendmaterjal ja järelevalvekoolitus õigusanalüüsi põhjal, laiendada programmi uutesse piirkondadesse, jätkata ettevõtjate värbamist ja motiveerimist ning siduda koolitused senisest tugevamalt kohaliku tasandi koostööga. programmi tugevus seisneb terviklikus käsitluses, kuid selle tulemuslikkus sõltub järgneval perioodil eelkõige sellest, kas suudetakse suurendada ettevõtjate osalust, rakendada selgemaid järelevalvelahendusi ja kasutada kogutud andmeid mõistmaks tegevuse võimalikku kasu.